

CHO‘LPON IJODIDA INSON QADRI

Samatov Xurshid Ulmasjonovich

Ilmiy maslahatchi: Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali f.f.d., dotsent

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Samarqand filiali Kompyuter injiniringi sun'iy intellekt fakulteti

1-kurs talabasi

Abduraimov Behruzбек

E-mail: behruzbekmalikov41@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘zbek adabiyotining yirik namoyandasi Abdulhamid Cho‘lpon ijodida inson qadri masalasi keng qamrovda tahlil qilinadi. Tadqiqotda adibning badiiy-estetik qarashlari, insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, jamiyatdagi o‘rni va ijtimoiy munosabatlar tizimidagi ahamiyati chuqur o‘rganiladi. Cho‘lpon asarlarida inson qadri faqat individual hodisa sifatida emas, balki milliy uyg‘onish, ijtimoiy adolat, erkinlik va ma’naviyat bilan uzviy bog‘liq murakkab ijtimoiy-falsafiy tushuncha sifatida talqin etiladi. Adib insonning qadr-qimmatini himoya qilish orqali jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida ma’naviyatni ilgari suradi. Maqolada, shuningdek, Cho‘lpon ijodida inson qadri masalasining zamonaviy talqini, yoshlar tarbiyasidagi o‘rni, hamda globalizatsiya sharoitida uning dolzarbligi ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, inson qadri va ma’naviyat uyg‘unligi nafaqat adabiy-estetik hodisa, balki jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim sharti hisoblanadi.

Kalit soʻzlar: Choʻlpon, inson qadri, maʼnaviyat, erkinlik, milliy uygʻonish, adabiyot, badiiy tafakkur, ijtimoiy adolat, axloqiy qadriyatlar, jadidchilik.

Аннотация. В статье подробно анализируется проблема ценности человека в творчестве Abdulhamid Choʻlpon. Рассматриваются художественно-философские взгляды писателя на внутренний мир личности, её духовные переживания, свободу и социальную роль в обществе. Подчеркивается, что в произведениях Чулпана ценность человека рассматривается не только как индивидуальное явление, но и как сложная социально-философская категория, тесно связанная с национальным возрождением, духовностью и идеями свободы. Также анализируется актуальность идей писателя в современном обществе, особенно в контексте воспитания молодежи, формирования моральных ценностей и социальной ответственности. Делается вывод о том, что духовность и ценность человека являются основой устойчивого развития общества.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the concept of human dignity in the works of Abdulhamid Choʻlpon. It examines the writer's philosophical and artistic views on the inner world of individuals, their emotional experiences, freedom, and their role in society. The study highlights that human dignity in Cholpon's works is not merely an individual concept but a complex socio-philosophical category closely linked to national awakening, spirituality, and the pursuit of freedom. Furthermore, the article explores the contemporary relevance of these ideas, particularly in youth education, moral development, and the formation of social responsibility. The findings indicate that spirituality and human dignity are fundamental to social stability and sustainable development.

KIRISH.

XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda yuzaga kelgan ijtimoiy-siyosiy oʻzgarishlar, ayniqsa jadidchilik harakati oʻzbek adabiyoti va tafakkurida tub burilish yasadi. Bu davr adabiyotida inson qadri, erkinlik, maʼnaviyat va milliy oʻzlikni anglash masalalari

markaziy o‘rin egalladi. Ushbu jarayonda Abdulhamid Cho‘lpon ijodi alohida ahamiyat kasb etadi [6, 7]. Cho‘lpon o‘z asarlarida insonni jamiyatning asosiy qadriyati sifatida ko‘radi. U insonning qadr-qimmatini himoya qilishni nafaqat adabiy vazifa, balki ijtimoiy zarurat deb biladi. Adibning fikricha, inson erkin bo‘lmas ekan, uning ma’naviy kamoloti ham to‘liq shakllanmaydi. Shu bois u erkinlik va inson qadri masalalarini bir-biridan ajralmas tushunchalar sifatida talqin qiladi [4, 5]. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlanayotgan davrda inson qadri masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Yoshlar ongida inson qadrini shakllantirish, ularni ma’naviy yetuk, erkin fikrlovchi va ijtimoiy mas’uliyatli shaxs sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi [1, 2].

ASOSIY QISM VA TAHLILLAR

1. Cho‘lpon ijodida inson qadri tushunchasining nazariy asoslari. Cho‘lpon ijodida inson qadri tushunchasi ko‘p qatlamli va murakkab mazmunga ega. U insonni faqat biologik mavjudot sifatida emas, balki ma’naviy, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarga ega shaxs sifatida tasvirlaydi. Adibning qarashlariga ko‘ra:

- insonning eng asosiy qadriyati uning erkinligi va sha’ni hisoblanadi;
- jamiyat taraqqiyoti inson qadrining e’tirof etilish darajasiga bog‘liq;
- ma’naviyat inson qadriyatining asosiy mezonidir [3, 4].

Bu fikrlar Cho‘lponning she’riyati va nasriy asarlarida chuqur badiiy ifodasini topgan.

2. “Kecha va kunduz” romanida inson qadri masalasi

Cho‘lponning “Kecha va kunduz” romani o‘zbek adabiyotida inson qadri masalasini yoritishda muhim o‘rin tutadi. Asarda jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik, inson huquqlarining cheklanishi va ma’naviy inqiroz masalalari keng yoritilgan [6]. Roman qahramonlari orqali adib:

- inson erkinligi cheklangan jamiyatda ma’naviy tanazzul yuz berishini;

- ayol qadri poymol etilgan muhitda jamiyat rivojlanishi mumkin emasligini;
- ijtimoiy adolatning yo‘qligi inson qadriyatining pasayishiga olib kelishini ko‘rsatadi.

Bu orqali Cho‘lpon inson qadriyatini jamiyatning barqarorligi bilan uzviy bog‘laydi [7, 8].

3. Ma’naviyat va inson qadri uyg‘unligi. Cho‘lpon ijodida ma’naviyat inson qadriyatining asosiy mezoni sifatida talqin qilinadi. Adib fikricha, ma’naviyatsiz inson jamiyat uchun xavf tug‘dirishi mumkin. Ma’naviyat quyidagi jihatlar orqali inson qadriyatini mustahkamlaydi:

- axloqiy me’yorlarga amal qilish;
- boshqalarga hurmat bilan munosabatda bo‘lish;
- adolat va haqiqatni himoya qilish [2, 3].

Bu g‘oyalar bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmagan bo‘lib, yoshlar tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi.

4. Cho‘lpon ijodining zamonaviy ahamiyati. Bugungi kunda Cho‘lpon ijodi inson huquqlari, erkinlik va ijtimoiy adolat masalalarini o‘rganishda muhim nazariy manba hisoblanadi.

Uning asarlari:

- yoshlarni erkin fikrlashga o‘rgatadi;
- ma’naviy qadriyatlarni qadrlashga undaydi;
- ijtimoiy mas’uliyat hissini shakllantiradi [1, 9].

Shuningdek, Cho‘lpon ijodi global madaniyat sharoitida milliy o‘zlikni saqlash va rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Abdulhamid Cho‘lpon ijodi inson qadri, ma’naviyat va erkinlik masalalarini chuqur yoritgan bebaho adabiy meros hisoblanadi. Adib asarlarida inson qadri quyidagi asosiy yo‘nalishlar orqali namoyon bo‘ladi:

- inson erkinligi va huquqlarining ustuvorligi;
- ma’naviy kamolot va axloqiy yetuklik;
- jamiyatda adolat va tenglikni ta’minlash zarurati;
- milliy o‘zlikni anglash va uni rivojlantirish.

Cho‘lpon ijodi shuni ko‘rsatadiki, inson qadri jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir. Inson qadrini e’tirof etmagan jamiyatda na ijtimoiy barqarorlik, na ma’naviy rivojlanish mumkin.

Bugungi kunda ushbu g‘oyalar quyidagi jihatlarda alohida ahamiyat kasb etadi:

- yoshlar ongida inson huquqlari va erkinlik tushunchasini shakllantirish;
- ma’naviy qadriyatlarni mustahkamlash orqali ijtimoiy muammolarni kamaytirish;
- innovatsion va demokratik jamiyat qurishda inson qadriyatini ustuvor qilish;
- global madaniyat sharoitida milliy qadriyatlarni asrab-avaylash.

Shunday qilib, Cho‘lpon ijodi nafaqat adabiy-estetik hodisa, balki jamiyatni ma’naviy jihatdan rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim g‘oyaviy manba hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent, 2021.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.
3. Ermatov A. Axloq falsafasi va milliy qadriyatlar. – Toshkent, 2015.
4. Cho‘lpon A. Tanlangan asarlar. – Toshkent, 2005.
5. Cho‘lpon A. She’rlar to‘plami. – Toshkent, 1991.
6. Cho‘lpon A. Kecha va kunduz. – Toshkent, 1989.
7. Qosimov B. Jadid adabiyoti. – Toshkent, 2002.

8. G‘afurov I. O‘zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent, 2010.
9. Rizayev Sh. Milliy o‘zlikni anglash. – Toshkent, 2019.
10. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.